

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора, професора
кафедри інформатики і кібернетики Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького

Осадчої Катерини Петрівни

на дисертаційну роботу **Кучаковської Галини Андріївни**

**«Використання сервісів соціальних мереж у процесі
підготовки майбутніх учителів початкової школи»,**

подану на здобуття наукового ступеня кандидата
педагогічних наук за спеціальністю 13.00.10 – інформаційно-комунікаційні
технології в освіті у спеціалізовану вчену раду Д 26.459.01

Інституту цифровізації освіти НАПН України

Актуальність теми виконаної роботи та її зв'язок з планами відповідних галузей науки

Дисертаційне дослідження Кучаковської Г.А. присвячене одній із актуальних проблем сучасної педагогіки – використанню цифрових технологій, зокрема сервісів соціальних мереж у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи. Ця тема є особливо значущою в контексті цифровізації освіти, зумовленої глобальними трансформаціями в інформаційному суспільстві, а також сучасними вимогами до цифрової компетентності педагогічних кадрів, що зафіксовано в низці нормативних документів – зокрема, в Концепції розвитку цифрової компетентності громадян України, Державному стандарті початкової освіти, Концепції «Нова українська школа» тощо. Сучасне інформаційне суспільство висуває до вчителя початкової школи нові комплексні вимоги. Учитель нині має володіти не лише глибокими знаннями, а й розвинутими цифровими вміннями, здатністю до результативної взаємодії в цифровому просторі, критичним підходом до інформації та вмінням використовувати інформаційно-комунікаційні технології як ключовий педагогічний засіб. У цьому аспекті соціальні мережі розглядаються не тільки як платформи для особистого спілкування, а як комплексні цифрові середовища з потужним потенціалом для організації спільної діяльності, професійного вдосконалення, формування практик самоаналізу та зворотного зв'язку, що є критично важливим для підготовки спеціалістів нового покоління.

Окремого значення тема дисертаційної роботи набуває в аспекті освітніх перетворень в Україні, особливо в рамках Концепції «Нова українська школа». Ця концепція визначає перехід педагогічної освіти до компетентнісного підходу, фокусування на розкритті особистісного потенціалу майбутнього вчителя початкової школи, а також використання цифрових інструментів у професійній діяльності. Розвиток цифрової компетентності, яка відповідно до європейських орієнтирів для освітян (зокрема DigCompEdu) є невід'ємною частиною професійного профілю сучасного педагога, стає не лише методологічним орієнтиром, але й показником якості освітніх програм освітньої галузі. У цьому контексті соціальні мережі сприймаються як додаткові засоби в освітньому просторі, що потребують цілеспрямованого, методично обґрунтованого та педагогічно адаптованого застосування.

Варто підкреслити, що питання використання сервісів соціальних мереж у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи, попри зростаючий інтерес до проблеми цифрової педагогіки, досі не отримало належного комплексного наукового осмислення в українському освітньому дискурсі. Дисертантка влучно ідентифікує низку суперечностей, які виникають у процесі цифровізації освіти, між потребою використання сервісів соціальних мереж у підготовці майбутніх учителів початкової школи та недостатньою розробленістю відповідних методик; між значним потенціалом соціальних мереж (Facebook, Instagram, TikTok, LinkedIn, ResearchGate тощо) та недостатньою розробленістю моделі їх ефективного використання у підготовці майбутніх учителів початкової школи; між наявністю та доступністю значної кількості сервісів соціальних мереж та недостатньою обґрунтованістю та розробленістю їх критичного і критеріального добору для підготовки майбутніх учителів початкової школи. З огляду на зазначене, дисертаційна робота Кучаковської Г.А. є своєчасною відповіддю на актуальні потреби сучасної педагогічної науки щодо трансформації педагогічної освіти в дусі інноваційності, міждисциплінарності та цифрової відкритості.

Крім того, актуальність дослідження підтверджується його відповідністю пріоритетам державної політики в галузі освіти та науки, зокрема цифровізації освітнього середовища, що закріплено у Стратегії розвитку цифрової освіти в Україні, Концепції розвитку цифрової компетентності, Національній стратегії розвитку освіти на період до 2030 року. Зв'язок дослідження з державними і міжвідомчими програмами науково-дослідної роботи є чітко визначеним.

Робота виконана в межах наукових тем кафедри комп'ютерних наук Факультету інформаційних технологій та математики Київського столичного університету імені Бориса Грінченка: «Теоретичні та практичні аспекти використання математичних методів та інформаційних технологій в освіті та науці» (ДР №0116U004625, 2016-2021 рр.), «Математичні методи та цифрові технології в освіті, науці, техніці» (ДР №0121U111924, 2021-2026 рр.). Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Київського університету імені Бориса Грінченка (протокол №2 від 26.02.2015 р.) та узгоджено в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних та психологічних наук в Україні (протокол №3 від 28.04.2015 р.). Це свідчить про системну інтегрованість тематики в наукові пріоритети освітньої галузі.

Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації

Результати, представлені в дисертаційному дослідженні Кучаковської Галини Андріївни, свідчать про ґрунтовне опрацювання як теоретичних, так і практичних аспектів проблематики цифровізації підготовки майбутніх учителів початкової школи. Одним із важливіших здобутків дисертантки є розроблення цілісної та методично обґрунтованої моделі використання сервісів соціальних мереж у процесі формування професійної компетентності майбутніх учителів початкової школи, що поєднує цільовий, змістово-організаційний і оцінювально-результативний блоки, що дозволяє застосовувати її в умовах реального освітнього процесу.

Дисертанткою запропоновано детально опрацьовану класифікацію сервісів соціальних мереж, яка здійснена за кількома критеріями: за типом контенту, освітнім потенціалом, функціональними можливостями, а також за типами професійної взаємодії. Такий підхід демонструє не лише знання технічних характеристик цифрових інструментів, а й глибоке розуміння їх педагогічного потенціалу. Завдяки цьому авторка змогла аргументовано довести доцільність вибору окремих платформ (зокрема, Viva Engage, Microsoft Teams, Facebook, Instagram, LinkedIn, ResearchGate) для конкретних цілей підготовки майбутніх педагогів.

Особливої уваги заслуговує розроблена й апробована методика використання соціальних мереж у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи для розвитку їх цифрової компетентності з використання сервісів соціальних мереж. Методика, як зазначено у роботі, реалізується через організацію лекційних, практичних та самостійних занять, проєктної діяльності, а також через залучення студентів до роботи в наукових гуртках та участь у вебінарах і тренінгах. Важливо підкреслити, що авторка не обмежилася описом педагогічних технологій, а запропонувала конкретні інструменти для оцінювання сформованості цифрової компетентності з використання сервісів соціальних мереж, зокрема розробила систему показників і рівнів її розвитку. Це є актуальним і новаторським підходом у професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи.

Змістовним доповненням методики стали методичні матеріали та цифрові продукти, створені в межах дослідження: навчальний модуль, матеріали курсів, навчальні сторінки у соціальних мережах, які пройшли апробацію в низці закладів вищої освіти (Київському столичному університеті імені Бориса Грінченка (кафедра комп'ютерних наук Факультету інформаційних технологій та математики) (довідка № 15/1-Н від 07.04.2025 р.), Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького (довідка №229-04-а, від 03.10.2024р.), Відокремленому структурному підрозділі «Сарненський педагогічний фаховий коледж Рівненського державного гуманітарного університету» (довідка № 01-13/173 від 25.11.2024 р.), Комунальному закладі Київської обласної ради «Білоцерківський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж» (довідка № 576 від 03.12.2024 р.), «Корсунь-Шевченківському педагогічному фаховому коледжі імені Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради» (довідка № 657 від 25.11.2024 р.), Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії (довідка № 616 від 02.12.2024 р.), Інституті спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка Національної академії педагогічних наук України (довідка № 2-07/449 від 05.12.2024 р.)). Ці методичні матеріали та цифрові продукти не лише відображають практичний аспект дослідження, але й є інструментами, здатними суттєво підвищити якість професійної підготовки педагогів у контексті цифрових трансформацій.

Отже, одержані результати, які викладені у дисертації, дають змогу говорити про їх вагомий теоретичний новизну, методичну досконалість і прикладну значущість. Вони створюють міцне підґрунтя для подальшого впровадження в програми підготовки не лише майбутніх учителів початкової школи, а й фахівців у сфері освіти загалом, включно з системою післядипломної педагогічної освіти.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і результатів, сформульованих у дисертації

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації Кучаковської Галини Андріївни, вирізняється достатнім рівнем системності, доказовості та відповідності сучасним науково-методологічним вимогам. Кучаковська Г.А. виважено поєднує концептуальні положення сучасної педагогіки та цифрової дидактики із власними аналітичними узагальненнями, що базуються на ґрунтовному аналізі широкого спектра джерел (312 джерел, з них 110 іноземною мовою). Робота спирається на результати багаторічного теоретичного опрацювання теми, що включає критичний перегляд наукової літератури, нормативно-правових актів, європейської Рамки цифрових компетентностей для освітян (Digital Competence Framework for Educators (DigCompEdu)), а також новітніх практик цифрової трансформації освітнього процесу. У цьому контексті важливо підкреслити, що в роботі не лише констатовано факт існування певних викликів, а й запропоновано науково обґрунтовані шляхи їх подолання, що виводить дослідження за межі описового рівня і засвідчує аналітичну глибину авторського підходу.

Особливу довіру викликає емпірична частина дослідження, яка вибудована відповідно до логіки педагогічного експерименту. Авторка чітко визначає вихідні позиції, формулює гіпотезу, окреслює діагностичні критерії та детально описує процес реалізації експериментального впливу. Важливо, що педагогічний експеримент охоплює вибірку студентів спеціальності 013 «Початкова освіта» і здійснюється протягом тривалого періоду, що дає змогу відстежити динаміку формування цифрової компетентності з використання сервісів соціальних мереж на всіх етапах підготовки. Застосування валідних методів математичної статистики (зокрема, U-критерію Манна-Уїтні та t-критерію Стюдента) свідчить про дотримання вимог до достовірності результатів, а також про вміння авторки інтерпретувати статистичні показники у педагогічному контексті.

Не менш важливо, що всі наукові висновки сформульовано логічно, аргументовано та відповідно до поставленої мети й завдань дослідження. Можна відзначити внутрішню узгодженість між різними розділами роботи: теоретичні положення не лише репрезентують світовий і національний науковий дискурс, але й слугують підґрунтям для побудови авторської методики. У свою чергу, результати впровадження цієї методики знаходять своє завершене відображення у висновках, які підтверджують гіпотезу дослідження й водночас відкривають перспективи подальших наукових пошуків.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність

Дисертаційна робота Кучаковської Г.А. є цілісним, логічно структурованим дослідженням, яке повною мірою відповідає вимогам до кандидатських дисертацій. Дисертація містить чіткий вступ із визначенням проблеми, чотири повноцінних розділи з теоретичним і практичним аналізом, змістовні висновки, а також додатки, що містять результати апробації.

У першому розділі розглянуто міжнародні й українські підходи та теоретичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи. Представлений аналіз зарубіжного досвіду цифровізації підготовки майбутніх учителів початкової школи має значну наукову цінність. Він поглиблює розуміння сучасних тенденцій у педагогічній освіті, зокрема впровадження цифрових технологій в освітній процес. Узагальнення практик різних країн, таких як Німеччина, Велика Британія, Франція, Італія, Чехія, сприяє формуванню цілісного бачення ефективних підходів до розвитку цифрової компетентності вчителів. Особливо важливим є акцент на використанні європейської рамки цифрової компетентності DigCompEdu, що дозволяє адаптувати міжнародний досвід до українських умов. Результати дослідження мають прикладне значення для модернізації освітніх програм в Україні, сприяють інтеграції інноваційних технологій у процес професійної підготовки педагогів та можуть бути використані як теоретико-методологічна основа для подальших наукових досліджень у сфері цифрової педагогіки.

Окремої уваги заслуговує уточнення класифікації сервісів соціальні мереж відповідно до аспектів їх використання та різних критеріїв – таких як тип контенту, мета застосування, тип цільової аудиторії, форма взаємодії користувачів і технічні характеристики, – що дає змогу чітко визначити їх функціональне призначення, специфіку використання та орієнтованість на конкретні групи користувачів.

У результаті аналізу європейської Рамки цифрової компетентності для освітян (DigCompEdu) виокремлено структурований спектр цифрової діяльності вчителя початкової школи, що охоплює шість ключових напрямів: професійну цифрову взаємодію, створення та адаптацію навчальних матеріалів, використання цифрових технологій у різних формах навчання, цифрове оцінювання, персоналізацію освітнього процесу та формування цифрової компетентності учнів.

Вагомим результатом є аналіз європейської Рамки цифрових компетентностей для освітян (Digital Competence Framework for Educators (DigCompEdu)) та українського Професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)», що дав змогу авторці виокремити відмінності у ступені деталізації цифрової компетентності педагогів та визначити складники цифрової компетентності з використання сервісів соціальних мереж майбутнього вчителя початкової школи. Це дозволяє не лише чітко окреслити функціональні можливості цифрових інструментів у професійній діяльності педагога, а й забезпечує основу для формування змісту освітніх програм з урахуванням актуальних міжнародних підходів до цифровізації освітнього процесу.

У другому розділі Кучаковською Г.А. було представлено загальну методику дослідження та описано модель використання сервісів соціальних мереж у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи для розвитку їхньої цифрової компетентності з використання сервісів соціальних мереж. Ця модель представляє собою цілісну, логічно впорядковану систему, що включає взаємопов'язані блоки: цільовий, організаційно-змістовий і оцінювально-результативний. У ній чітко окреслено мету, дидактичні принципи, зміст навчання (зокрема спеціальний курс та методичне забезпечення), а також визначено організаційно-педагогічні умови,

форми та методи реалізації. Вагомим елементом моделі є продумана система оцінювання з визначеними критеріями, показниками й рівнями, що забезпечує можливість аналізу результативності впровадження та надає моделі практичну завершеність як інструменту для модернізації освітнього процесу в педагогічних закладах вищої освіти.

Особливої уваги заслуговує описана у третьому розділі дисертаційного дослідження методика використання сервісів соціальних мереж у процесі підготовки майбутніх вчителів початкової школи на основі реалізації навчальної дисципліни «Спецкурс із інформатики», яка викладалась у студентів спеціальності 013 «Початкова освіта» Київського столичного університету імені Бориса Грінченка. Грамотно та чітко розкрито мету методики та описано всі інші елементи: зміст, форми, методи та засоби.

У процесі розроблення методики використання сервісів соціальних мереж у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи визначено оптимальне поєднання сучасних методів навчання (зокрема використанню саме сервісів соціальних мереж) з традиційними підходами. Виокремлено інтерактивне навчання, проєктну діяльність, проблемне навчання, пірінгове оцінювання та навчання через дослідження з активним використанням сервісів соціальних мереж. Такий підхід сприяє розвитку професійних, дослідницьких і цифрових навичок студентів, формує готовність до роботи в цифровому освітньому середовищі та виконанню майбутніх професійних завдань.

Запропонована у дослідженні методика використання сервісів соціальних мереж у підготовці майбутніх учителів початкової школи забезпечує системну інтеграцію цифрових інструментів в освітній процес. Вона охоплює навчальні заняття в межах навчальної дисципліни, де студенти засвоюють основи цифрової етики в соціальних мережах, взаємодії та створення освітнього контенту. Практична складова методики спрямована на розвиток умінь роботи з соціальними мережами у професійному контексті – від створення тематичних блогів до аналізу цифрової безпеки. Методика також передбачає залучення студентів до дослідницької діяльності через роботу в науковому гуртку, виконання міждисциплінарних проєктів і участь у наукових заходах. Крім того, у межах цієї методики організовуються науково-практичні ініціативи для викладачів, а також онлайн-семінари й тренінги, спрямовані на ознайомлення з інноваційними підходами до використання сервісів соціальних мереж у педагогічній діяльності. Усе це створює умови для формування сучасної цифрової культури майбутнього вчителя початкової школи.

Четвертий розділ дослідження презентує результати експериментального дослідження ефективності запропонованої методики. Слід зазначити, що дисертанткою було проведено опитування серед студентів спеціальності 013 «Початкова освіта», яке дало змогу з'ясувати стан проблеми й забезпечити емпіричну базу для розробки наступних кроків експерименту та ідентифікувати потенційні проблеми, які потребували вирішення на наступних етапах дослідження. Результати отримані на формувальному етапі дослідження повністю підтвердили гіпотезу дослідження та показали ефективність і доцільність впровадження в педагогічну практику методики використання сервісів соціальних мереж у процесі підготовки майбутніх вчителів початкової школи.

Схвальної оцінки заслуговує застосуванням автором методу математичної статистики U-критерія Манна-Уїтні та t-критерія Стюдента для перевірки статистичної значущості змін у показниках рівнів сформованості цифрової компетентності з використання сервісів соціальних мереж майбутнього вчителя початкової школи.

Завершення дисертаційної роботи представлено системними висновками, які узагальнюють зміст проведеного дослідження та фіксують його ключові результати. У додатках подано матеріали, що доповнюють теоретичні положення, підтверджують дані констатувального й формувального етапів педагогічного експерименту й ілюструють ефективність упровадження авторської методики використання сервісів соціальних мереж у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи. На основі одержаних результатів сформульовано практичні рекомендації щодо використання сервісів соціальних мереж в освітній процес ЗВО. Комплексний аналіз теоретичних і прикладних аспектів досліджуваної проблеми засвідчив досягнення поставленої мети та повну реалізацію дослідницьких завдань.

Дотримання академічної доброчесності, відповідність автореферату основним положенням дисертації

У процесі ознайомлення з текстом дисертації й авторефератом не виявлено порушень академічної доброчесності. Автор належним чином посиляється на джерела інформації, уникла плагіату, обґрунтувала всі положення. Стиль подачі матеріалу відповідає науковому рівню, структура викладу – чітка і послідовна.

Варто наголосити, що науковий виклад не зводиться до механічного перелічення наукових ідей – авторка прагне глибшого синтезу, в якому виразно окреслена її власна дослідницька позиція. Це простежується як у теоретичних положеннях, так і в розроблених практичних рішеннях, що засвідчує самотійність наукового дослідження. Авторка демонструє високий рівень академічної відповідальності, виявляючи обережність у висновках і коректність у поводженні з науковими фактами.

Автореферат чітко та повно відображає зміст дисертації: сформульовано мету, завдання, наукову новизну, практичне значення, а також основні висновки. Дотримано вимог до оформлення автореферату щодо прозорості та відповідності дослідницькому матеріалу.

Узагальнюючи викладене, слід зробити висновок, що дисертаційне дослідження Кучаковської Г.А. відповідає вимогам академічної культури. Робота виконана із дотриманням стандартів наукової доброчесності, відзначається концептуальною зрілістю та методологічною чіткістю, а її автореферат є адекватним, точним і прозорим відображенням змісту самої дисертації.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

У цілому, позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Кучаковської Г.А., вважаємо, що робота не позбавлена дискусійних моментів і висловлюємо деякі зауваження і побажання:

1. У підрозділі 1.1 дисертанткою здійснено ґрунтовний аналіз міжнародних та українських підходів підготовки майбутніх учителів початкової школи, а також розглянуто теоретичні засади цієї підготовки. Водночас, на нашу думку, недостатньо уваги приділено аналізу змісту освітньо-професійних програм підготовки вчителів початкової школи у закордонних закладах вищої освіти, що могло б надати дослідженню більшої порівняльної глибини.

2. Вибірка учасників (майбутніх учителів початкової школи) проведених опитувань є досить вузькою в контексті географії та кількості. Це обмежує можливість узагальнення отриманих результатів. Бажано було б включити респондентів з інших закладів вищої освіти або регіонів України.

3. У дисертаційному дослідженні окреслюється потенціал соціальних мереж, доцільно було б включити окремий розділ або підрозділ, присвячений викликам та обмеженням їх використання (наприклад, інформаційна безпека, цифрова залежність, якість контенту), а також способам їх подолання в контексті професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

4. На наш погляд, доцільно було б у дисертаційному дослідженні більш ґрунтовно розглянути комплекс проблем, пов'язаних із забезпеченням академічної доброчесності та захистом персональних даних студентів у цифровому середовищі. Такий аналіз сприятиме підвищенню наукової ваги роботи та актуалізує її практичну значущість у контексті сучасних викликів освітньої діяльності.

5. Дисертаційне дослідження значно збагатили б розроблені авторкою методичні рекомендації для самостійної роботи під час вивчення дисципліни «Спецкурс із інформатики», а також завдання в період проходження здобувачами педагогічної практики.

Варто зауважити, що окремі висловлені зауваження мають суто дискусійний характер і жодним чином не впливають на загальну високу оцінку представленої наукової праці. Дисертація є самостійним, науково обґрунтованим і логічно завершеним дослідженням, яке вирізняється методичною оригінальністю, внутрішньою цілісністю та практичною спрямованістю. Вона становить вагомий внесок у розвиток теорії й практики професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, має виразну наукову новизну та значний потенціал для подальшого впровадження в освітню діяльність.

Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів»

Дисертаційна робота Кучаковської Галини Андріївни «Використання сервісів соціальних мереж у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи», що представлена на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.10 – інформаційно-комунікаційні технології в освіті є структурно завершеним, самостійним науковим дослідженням, яке містить нові науково обґрунтовані результати в галузі педагогічної науки, і за актуальністю, змістом, обсягом, науковою новизною, обґрунтованістю наукових положень, достовірністю, практичним значенням, якістю оформлення та повнотою викладу відповідає нормативним вимогам «Порядку присудження наукових ступенів,

затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, зі змінами та доповненнями», а її авторка – Кучаковська Галина Андріївна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.10 – інформаційно-комунікаційні технології в освіті.

Офіційний опонент,

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри інформатики і
кібернетики Мелітопольського
державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

Катерина ОСАДЧА

Підпис Катерини Осадчої засвідчую.
Ректор МДПУ імені Богдана Хмельницького,
доктор психологічних наук, професор

Наталія Чалко